Yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar

Shamsiya Hayotjon-qizi Kamolova
kamolovashamsiya1@gmail.com
Nilufar Bekzod-qizi Orifova
Xurshid Ulmasjonovich Samatov
Samarqand davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlarning o‘zaro aloqadorligi, ularning diniy-falsafiy asoslari hamda globallashuv sharoitida milliy o‘zlikni anglash jarayonidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Islom ma’rifiy merosida axloqiy tarbiya, oilaviy munosabatlar, avlodlararo hurmat va ijtimoiy hamjihatlik tamoyillarining yoshlar madaniyatini shakllantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Abdulla Avloniyning ma’naviy-axloqiy tarbiyaga oid qarashlari qiyosiy o‘rganiladi. Raqamli madaniyat, madaniyatlararo muloqot va zamonaviy ijtimoiy o‘zgarishlarning milliy qadriyatlarga ta’siri muhokama qilinadi. Tadqiqotda milliy va diniy qadriyatlarning o‘zaro munosabati, ularning farqli xususiyatlari hamda yoshlarning madaniy identifikatsiyasini mustahkamlashga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvlar asoslanadi.

Kalit so‘zlar: yoshlar madaniyati, milliy qadriyatlar, milliy o‘zlikni anglash, diniy-ma’rifiy tarbiya, madaniy identifikatsiya, globallashuv, ma’naviy-axloqiy kamolot

Youth culture and national values

Shamsiya Hayotjon-kizi Kamolova
kamolovashamsiya1@gmail.com
Nilufar Bekzod-qizi Orifova
Xurshid Ulmasjonovich Samatov
Samarkand State Pedagogical Institute

Abstract: This article provides a scholarly and theoretical analysis of the interplay between youth culture and national values, their religious-philosophical foundations, and their significance in the process of developing a national identity within the context of globalization. It examines the role of principles found in the Islamic intellectual heritage - such as moral upbringing, family relations, intergenerational respect, and social cohesion - in shaping youth culture. Furthermore,

(cc) BY

the perspectives of Abu Nasr al-Farabi, Abu Rayhan al-Biruni, and Abdulla Avloni regarding spiritual and moral education are studied through a comparative lens. The article also discusses the impact of digital culture, intercultural dialogue, and contemporary social changes on national values. The study explores the relationship between national and religious values, their distinct characteristics, and pedagogical approaches that serve to strengthen the cultural identity of young people.

Keywords: youth culture, national values, national self-awareness, religious-enlightenment upbringing, cultural identification, globalization, spiritual-moral development

KIRISH

Zamonaviy globallashuv, raqamli kommunikatsiyalar rivojlanishi va madaniyatlararo aloqalarning kengayishi sharoitida yoshlar madaniyatini shakllantirish hamda milliy qadriyatlarni asrab-avaylash jamiyat taraqqiyotining dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Yoshlar madaniyati muayyan avlodga xos dunyoqarash, axloqiy me'yorlar, ijtimoiy xulq-atvor, qadriyatlar va madaniy faoliyat shakllarini qamrab oladi. Milliy qadriyatlar esa xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlari, an'analari, tili, ma'naviy merosi va ijtimoiy munosabatlari asosida shakllangan madaniy tizimdir. Dinshunoslik nuqtayi nazaridan ushbu tushunchalarning o'zaro aloqadorligini o'rganish diniy va milliy qadriyatlarning yoshlar ma'naviyati hamda madaniy identifikatsiyasiga ta'sirini ilmiy asosda tushuntirish imkonini beradi.

Milliy qadriyatlarning shakllanishida tarixiy, ijtimoiy, madaniy va diniy omillar muhim o'rin egallaydi. Xususan, islom ma'rifiy merosida ota-onaga hurmat, insonparvarlik, halollik, bag'rikenglik va ijtimoiy mas'uliyat kabi axloqiy tamoyillar keng yoritilgan. Abu Nasr Forobiy "Fozil odamlar shahri" asarida inson kamolotini ezgu fazilatlar va jamiyatdagi hamkorlik bilan bog'lagan. Abu Rayhon Beruniy "Hindiston" asarida turli xalqlarning diniy e'tiqodlari, urf-odatlari va madaniy xususiyatlarini qiyosiy o'rgangan. Abdulla Avloniy esa "Turkiy guliston yoxud axloq" (1913) asarida tarbiya, axloq va ma'rifatning shaxs kamolotidagi ahamiyatini yoritgan.

Milliy madaniy merosni asrash xalqaro miqyosda ham muhim vazifa sifatida e'tirof etilgan. UNESCOning 2003-yil 17-oktabrda qabul qilingan "Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to'g'risida"gi konvensiyasi an'analar va madaniy bilimlarni avlodlarga yetkazishning xalqaro asoslarini belgilaydi. O'zbekistonning Shashmaqom (2008), Askiya (2014), palov madaniyati (2016) va baxshichilik san'ati (2021) kabi meros namunalari UNESCO ro'yxatlariga kiritilganligi milliy madaniyatning xalqaro e'tirofini namoyon etadi.

Shu bilan birga, raqamli madaniyatning kengayishi yoshlarning qadriyatlarni qabul qilishi, talqin etishi va kundalik hayotda qo'llash shakllarini o'zgartirmoqda. Mazkur jarayonda milliy an'analarni zamonaviy ijtimoiy ehtiyojlar bilan

(cc) BY

uyg‘unlashtirish, diniy bag‘rikenglikni rivojlantirish va madaniy xilma-xillikka hurmatni mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. Shu sababli tadqiqotning maqsadi yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlarning diniy-falsafiy asoslarini tahlil qilish, ularning o‘zaro ta’sir mexanizmlarini aniqlash hamda milliy-madaniy identifikatsiyani rivojlantirishning ilmiy-pedagogik yo‘nalishlarini asoslashdan iborat.

MATERIAL VA METODLAR

Mazkur tadqiqotda yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlarning o‘zaro aloqadorligi, ularning diniy-falsafiy asoslari hamda globallashuv sharoitida milliy-madaniy identifikatsiyani shakllantirishdagi ahamiyatini o‘rganish maqsadida tarixiy-qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, kontent-tahlil, germenevtik talqin va ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri”, Abu Rayhon Beruniyning “Hindiston”, Abdulla Avloniyning “Turkiy guliston yoxud axloq” (1913) asarlarida ilgari surilgan ma’naviy-axloqiy tarbiya, madaniy xilma-xillik va ijtimoiy hamjihatlikka oid qarashlar tashkil etdi.

Tadqiqot materiallari sifatida Qur’oni karimning Hujurot surasi 13-oyati, Luqmon surasi 14-19-oyatlari, UNESCOning 2003-yildagi “Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi konvensiyasi, shuningdek, milliy qadriyatlar, yoshlar madaniyati va diniy-ma’rifiy tarbiyaga oid ilmiy adabiyotlar tanlandi. Tarixiy-qiyosiy metod yordamida an’anaviy milliy qadriyatlarning shakllanish xususiyatlari zamonaviy yoshlar madaniyatidagi o‘zgarishlar bilan taqqoslandi. Germenevtik yondashuv asosida diniy manbalardagi insonparvarlik, ota-onaga hurmat, bag‘rikenglik va ijtimoiy mas’uliyat tamoyillari tarixiy hamda mazmuniy kontekstda sharhlandi.

Kontent-tahlil jarayonida milliy urf-odatlar, diniy-axloqiy me’yorlar va madaniy merosning yoshlar dunyoqarashini shakllantirishdagi nazariy funksiyalari o‘rganildi. Tizimli yondashuv orqali oila, ta’lim muassasalari, mahalla va raqamli axborot muhitining madaniy ijtimoiylashuv jarayonidagi o‘zaro aloqadorligi tahlil qilindi. Olingan nazariy ma’lumotlar umumlashtirilib, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlar asoslandi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda empirik so‘rovnoma yoki eksperimental natijalardan foydalanilmadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tadqiqot doirasida o‘rganilgan diniy-falsafiy manbalar, tarixiy-ma’rifiy qarashlar va madaniyatshunoslikka oid konsepsiyalarning qiyosiy tahlili yoshlar madaniyati hamda milliy qadriyatlar o‘rtasida uzviy bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatdi. Tahlil natijasida milliy qadriyatlarning yoshlar madaniyatini shakllantirishdagi ta’siri uchta asosiy yo‘nalishda namoyon bo‘lishi aniqlandi: madaniy identifikatsiyani mustahkamlash, ma’naviy-axloqiy me’yorlarni avlodlarga yetkazish va ijtimoiy

(cc) BY

hamjihatlikni rivojlantirish. Mazkur yo‘nalishlar milliy qadriyatlarning nafaqat tarixiy meros sifatida saqlanishini, balki zamonaviy ijtimoiy munosabatlarda qayta talqin qilinishini ham ifodalaydi.

Islom ma’rifiy merosining tahlili diniy-axloqiy tamoyillar Markaziy Osiyo xalqlarining madaniy an’analari bilan tarixan o‘zaro ta’sirlashganligini ko‘rsatadi. Qur’oni karimning Hujurot surasi 13-oyatida insonlarning turli xalq va qabilalarga mansubligi o‘zaro tanishish tamoyili bilan bog‘langan. Luqmon surasi 14–19-oyatlarida esa ota-onaga hurmat, kamtarlik va odobli muomala kabi axloqiy masalalar yoritilgan. Ushbu tamoyillar milliy tarbiya an’analari bilan mazmunan uyg‘unlashishi mumkin. Biroq milliy qadriyatlarni faqat diniy me’yorlar bilan izohlash to‘g‘ri emas, chunki ularning shakllanishida tarixiy, etnik, ijtimoiy va madaniy omillar ham ishtirok etadi.

Abu Nasr Forobiyning “Fozil odamlar shahri” asarida jamiyat taraqqiyoti insonlarning ezgu fazilatlari va o‘zaro hamkorligi bilan bog‘liq holda talqin etiladi. Abu Rayhon Beruniyning “Hindiston” asari esa turli xalqlarning e’tiqodlari va madaniy an’analarini qiyosiy o‘rganishning muhim tarixiy namunasi hisoblanadi. Abdulla Avloniyning “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida tarbiya va ma’rifatning shaxs kamolotidagi ahamiyati asoslanadi. Ushbu qarashlar yoshlar madaniyatini shakllantirishda milliy merosni o‘rganish bilan birga boshqa madaniyatlarga hurmatni rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi.

UNESCOning 2003-yildagi konvensiyasida nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish, uning hayotiyligini ta’minlash va avlodlararo uzatilishiga ko‘maklashish muhim vazifalar sifatida belgilangan. O‘zbekistonning Shashmaqom, Askiya va baxshichilik an’analarining xalqaro e’tirof etilishi milliy madaniy merosni yoshlar ta’limiga integratsiyalash uchun muhim imkoniyat yaratadi. Bunda madaniy meros namunalarini faqat targ‘ib qilish emas, balki ularning tarixiy kelib chiqishi, ijtimoiy vazifalari va zamonaviy ahamiyatini ilmiy tahlil qilish zarur.

Muhokama natijalariga ko‘ra, globallashuv va raqamli madaniyat sharoitida milliy qadriyatlarni rivojlantirish uchun dinshunoslik mashg‘ulotlarida qiyosiy tahlil, tarixiy manbalar bilan ishlash, madaniy merosga oid loyihalar va avlodlararo muloqot metodlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Ushbu yondashuvlarning yoshlar madaniy identifikatsiyasi va ijtimoiy bag‘rikengligiga ta’sirini aniqlash esa keyingi empirik tadqiqotlarning muhim vazifasi hisoblanadi.

XULOSA

Olib borilgan ilmiy-nazariy tahlillar asosida yoshlar madaniyati va milliy qadriyatlar o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ularning uyg‘un rivojlanishi shaxsning ma’naviy-axloqiy kamoloti, milliy o‘zlikni anglashi va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslandi. Tadqiqot davomida milliy qadriyatlarning yoshlar madaniyatiga ta’siri tarixiy-madaniy merosni o‘zlashtirish,

(cc) BY

avlodlararo ma’naviy uzviylikni ta’minlash, axloqiy me’yorlarni shakllantirish va madaniy identifikatsiyani mustahkamlash kabi asosiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘lishi aniqlandi. Islom ma’rifiy merosida ilgari surilgan insonparvarlik, ota-onaga hurmat, halollik, bag‘rikenglik va ijtimoiy hamjihatlik tamoyillarining milliy tarbiya an’analari bilan mazmunan uyg‘unligi diniy va milliy qadriyatlarning tarixiy o‘zaro ta’sirini tushuntirishga xizmat qilishi ko‘rsatildi. Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy va Abdulla Avloniyning ilmiy-ma’rifiy qarashlarini qiyosiy o‘rganish natijasida yoshlarni tarbiyalashda ezgu fazilatlar, ilm-ma’rifat, madaniyatlararo hurmat va ijtimoiy hamkorlikning ahamiyati nazariy jihatdan asoslandi. Shuningdek, UNESCOning 2003-yildagi nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilishga oid konvensiyasi doirasida milliy an’analarni saqlash, rivojlantirish va kelajak avlodlarga yetkazishning xalqaro tamoyillari yoritildi. Globallashuv va raqamli kommunikatsiyalar rivojlanayotgan sharoitda yoshlarning milliy qadriyatlarga munosabati o‘zgarib borishi, bu esa madaniy merosni zamonaviy ta’lim va ijtimoiy hayot bilan uyg‘unlashtirish zaruratini yuzaga keltirishi ta’kidlandi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, dinshunoslik ta’limida diniy va milliy qadriyatlarning o‘zaro aloqadorligini tarixiy-qiyosiy tahlil qilish, madaniy meros namunalarini ilmiy o‘rganish, avlodlararo muloqotni rivojlantirish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bunda milliy qadriyatlarga sodiqlikni boshqa xalqlarning madaniyati va e’tiqodlariga hurmat bilan uyg‘unlashtirish muhim hisoblanadi. Kelgusida yoshlarning milliy-madaniy identifikatsiyasi, diniy bag‘rikengligi va qadriyatlarga munosabatini empirik tadqiqotlar asosida o‘rganish, shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ta’lim jarayoniga integratsiyalashning samarali pedagogik mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Viguer, P., & Picó-Garcés, M. J. (2025). Development and validation of an intervention protocol to promote media and information literacy for critical thinking in adolescents’ use of social media. Social Sciences & Humanities Open, 12, 101807.

2. Ulmasjonovich, S. X. (2026). YOSHLARDA VATANPARVARLIK TARBIYASI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 305-309.

3. Choriqulova, D., Pardayev, U., Kosimova, X., & Jamolova, N. (2024). The role of the method of teaching chemistry to students using the" assessment" method. Modern Science and Research, 3(11), 256-264.

4. Enciso, O. L. U., Enciso, D. S. U., & Daza, M. D. P. V. (2017). Critical thinking and its importance in education: Some reflections. Rastros Rostros, 19(34), 78-88.

5. Ulmasjonovich, S. X. (2026). YOSHLAR TARBIYASIDA TARIXIY MEROSNING AHAMIYATI. Ustozlar uchun, 106(2), 172-176.

6. Poornesh, M. (2026). Nurturing Biodiversity Education: Weaving Sustainability Threads with a Tech-Forward Approach. Journal of Engineering Education Transformations, 57-73.

7. Radulovic, L. (2017). What is needed to develop critical thinking in schools?. Center for Educational Policy Studies Journal.

8. Utashova, S., Xoliqulov, H., & Tilyabov, M. (2024). Conducting laboratory classes in chemistry on the basis of the steam education program. Medicine, pedagogy and technology: theory and practice, 2(4), 801-808.

9. Chashechnikova, O., Odintsova, O., Hordiienko, I., Danylchuk, O., & Popova, L. (2024). Innovative technologies for the development of critical thinking in students. Amazonia Investiga, 13(81), 197-213.

10. Ulmasjonovich, S. X., & Maftuna, H. (2026). YOSHLARDA MILLIY G'URURNI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONLARI. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi, 79(2), 305-309.

11. Osgerby, B. (2020). Youth culture and the media: Global perspectives. Routledge.

12. Shernazarov, I., Karakhanova, L., Tilyabov, M., Elmuratova, D., & Saidkhanova, N. (2023). Methodology of using international assessment programs in developing the scientific literacy of future teachers. Spast Abstracts, 2(02).

13. Wiium, N., & Dimitrova, R. (2019, April). Positive youth development across cultures: Introduction to the special issue. In Child & youth care forum (Vol. 48, No. 2, pp. 147-153). New York: Springer US.

14. Maida, M., Farid, M., & Mustafa, M. (2016). Comparative analysis of modern dagestan student youth value orientations. Научный альманах стран Причерноморья, (4 (8)), 69-73.

15. Allsup, R. E., Westerlund, H., & Shieh, E. (2018). Youth culture and secondary education. Music learning and teaching in infancy, childhood, and adolescence: An Oxford handbook of music education, 2, 241-253.

16. Abdukarimova, M. A. Q., O'G'Li, U. B. X., & Tilyabov, M. U. (2024). Tabiiy fanlar o 'qitishda STEAM yondashuvi. Science and Education, 5(11), 237-244.

17. Amit, V., & Wulff, H. (Eds.). (2022). Youth cultures: A cross-cultural perspective. Taylor & Francis.

18. Buribayev, Y., Khamzina, Z., & Buribayeva, A. (2025). Between traditions and globalization: value orientations of Kazakhstani youth. Frontiers in Sociology, 10, 1563274.

19. Narzullayev, M., Xoliyorova, S., Pardayev, U., & Tilyabov, M. (2024). The method of organizing chemistry lessons using the case study method. Modern Science and Research, 3(5), 119-123.

20. Awiti, A. O., & Orwa, C. (2019). Identity, values and norms of East Africa's youth. International Journal of Adolescence and Youth, 24(4), 421-437.